

A németnyelvi tankönyvek művelődésrajzi olvasmányai.

Ismeretes, hogy a tárgyi és tárgyak közti koncentrációra vonatkozólag különbözők a felfogások (lásd Prohászka Lajos: Az oktatás elmélete). A művelődésrajzi olvasmányok felépítésénél a tárgyi koncentrációt illetőleg a koncentrikus körök elvének érvényességét tartom helyesnek; a tárgyak közti koncentrációnál pedig az erkölcsi világnézeti koncentrációt kell szemünk előtt tartanunk. Természetes, hogy a tárgyak közti koncentrációval kapcsolatban az asszociatív koncentrációra is van bőven alkalmunk, ez azonban csak esetenként történhetik, vagyis alapirányt adó gondolatunk nem lehet.

A koncentrikus körök elvét nyelvi szempontból úgy vélem legjobban megvalósíthatónak, ha a stílusépítésnél a III—V. osztályig a beszélt stílus nyelvtani szerkezetének nyelvérzékké való fejlesztését tűzzük ki célul. Az olvasmányi anyag tehát ennek a stílusnak felépítési fokait követi, vagyis az a nyelvtani váz épül fel, amelynek segítségével megérthetem a komplikáltabb irodalmi stílust, amit a VI—VIII. osztály olvasmányai tükröznek vissza. Itt azonban szintén valamilyen fokozottságnak kell mutatkoznia. A szókészletet illetőleg pedig vezető elvünk a III—V. osztályban az lehet, hogy minden foglalkozási ágnak közösen aktív szókészlete nyujtsa azt az anyagot, amelyből az iskola aktív szókészlete kikerülhet, vagyis óvakodnunk kell az egyes tárgykörökön belül a túlságos részletezéstől. A VI—VIII. osztály szókészlete természetesen bővíti a növények szókincsét, és tekintettel lehetünk az egyes iskolafajok külön céljaira is, de itt az iskola az aktív gazdagodást főképpen csak elősegíti, valamint a stílusgazdagodást is, máskülönben pedig éberem ügyel arra, hogy a III—V. osztály szókészletét állandóan gyakorolja és tökéletesen rögzítse.

Ha mármost a vázolt elvi szempontok alapján kutatjuk a szókészletet magukban foglaló tárgyköröket, vagyis a tartalmi anyagot, — amelynek felépítésével ebben a cikkben foglalkozom, — a következő általános rajzot nyujthatom. Az iskola életéből kell kiindulnunk. Ezekhez a képekhez kapcsolódnak azután a tanulóknak azon élményképei, amelyek egyéb életkörülményeikből származnak. A következő tágabb kör a nem közvetlen szemléletből származó olvasmányi anyag, amely azonban mégis ebből nő ki: vagyis Magyarország föld- és néprajzi képei. A legtágabb kör végül a német nép életéből vett művelődésrajzi képek.

Az anyagnak ez az elrendezése, attól eltekintve, hogy minél több alkalmat kíván adni a szavak felújítására, ismétlésére, ami nyelvi szempontból fontos kívánság; — ez az elrendezés hangsúlyozza a nyelvtanítás magyarcélúságát is, illetve a tárgyak közti erkölcsi világnézeti koncentrációt, ebben az esetben a nemzeti öntudat elmélyítésének egyik mozzanatát. Nem vagyok azon a nézeten, hogy ha a tanulók *némi* szókincsre tettek szert, áttérünk az idegen

művelődés világába és »akkor már *ne* távozzunk el belőle« (Petrich B.: »A modern nyelvek tanítása« 31. l.). A magyar művelődésrajzi képekben gyökerezék a német szellemű olvasmányi anyag, így egyrészt a tökéletesebb nyelvkeszség élvezhetőbbé teszi ezen olvasmányokat, másrészt pedig az önként adódó összehasonlítás marandóbb ismereteket eredményez. A stílusfejlesztés miatt pedig tanácsos visszatérnünk az idegen környezetből ismét a magyar környezetbe, mert a stílusfejlesztés vérkeringését az elsődleges élmény táplálja a legtökéletesebben.

A tárgykörök beosztása osztályonként a következő lehetne:

III. osztály: az iskola, a család, a ház, az ember (test, ruházkodás, táplálkozás, betegségek), időbeosztás, évszakok.

IV. osztály: a város (amelyben az iskola székel), a város élete (iskolák, a lakosok foglalkozása, a város szervezete, közlekedés), a falu, a falu élete (foglalkozások, a falu szervezete, kert, mező, állatok, növények, erdő), játék, sport.

V. osztály: Magyarország föld- és néprajzi képei.

VI—VII. osztály: Németország művelődésrajzi képei.

Néhány téma felépítése teljesen megvilágítja majd felfogásomat.

1. *A város.* A várossal a növendékek először a IV. osztályban ismerkednek meg, és pedig azzal a várossal, amelyben az iskola székel. Magyarország nevezetesebb városairól azután az V. osztályban találnak hosszabb olvasmányt, így például Eger városáról ilyenfajtajút.

Die Stadt Erlau.

Der Buchhalter der Kreditbank in Erlau erzählt, dass er, als er die VII. Klasse des Gymnasiums besuchte, einmal ein Fremdenführer war.

Schon 9 Jahre lang sitze ich in der Kreditbank. Das fortwährende Rechnen erweckt in mir jedes Jahr, wenn der Frühling kommt, die Sehnsucht nach der Freiheit, nach der Natur und auch ein Andenken erweckt es in mir, ein Andenken aus meinen Studentenjahren. Ich besuchte die VII. Klasse, als im Monat Mai Deutsche in unsere Stadt kamen. Es wurden Fremdenführer gesucht, und weil mein Lieblingsgegenstand die deutsche Sprache war, meldete ich mich. Einen ganzen Tag lang stellte ich mir eine Skizze zusammen, und als die Fremden ankamen, führte ich sie zuerst in die Gárdonyi-Gasse. Ein blondes Mädchen, Kätchen Langermann, sagte unterwegs:

— Die ersten Eindrücke, welche die Stadt auf mich macht, sind sehr angenehm. Überall Blumen und Bäume, Reinlichkeit und gepflegte Gassen.

Als wir oben, auf dem Hügel standen, vor dem Hause des grossen Schriftstellers, erklärte ich, dass er hier seine berühmten historischen Romane schrieb, in der Nachbarschaft der Festungsrüne, wo die Helden Dobó's im XVI. Jahrhundert siegreich gegen die Türken kämpften. Lange Zeit und stumm bewunderten wir dieses Schriftsteller-Heim.

— Seltsam — sagte ich — es steht am östlichen Rande der Stadt,

auf jener Anhöhe, worauf die Festung gebaut worden war. Und siehe! Eine herrliche Aussicht bietet von hier die ganze Stadt. Sie liegt in einem Tale, an einem kleinen Bache und dehnt sich auf beiden Seiten des Baches aus. Ringsherum, überall sieht man Hügel, welche mit Feldern und Weingärten bedeckt sind, in welchen der berühmte Erlauer Rotwein: »Egri bikavér« (Erlauer Stierblut) wächst. Der Weg hinunter in die Stadt führt durch schlängelnde Gassen und in der Innenstadt findet man altertümliche Gebäude, welche im Barockstil erbaut wurden und auch Andenken geschichtlicher Zeiten. Solche sind z. B. das Lyzeum, Kirchen, das Minaret und die Statue Dobó's. Freilich gibt es auch moderne Gebäude, der Palast des Erzbischofs, Schulen, Spitäler usw.

Wir gingen hinunter in die Stadt und besichtigten die wichtigsten Sehenswürdigkeiten; dann führte ich die Fremden in das Schwimmbad, welches neben einen Park gebaut wurde. Den Gästen gefiel der Strand sehr und sie freuten sich, das die natürliche Wärme des Wassers sehr angenehm ist. Mit Erstaunen hörten sie, dass schon im XVI. Jahrhundert hier ein Bad war, welches die Türken während der 91 jährigen Belagerung der Stadt mit grosser Vorliebe besuchten.

Tudom, hogy a téma jobban is kiaknázható, de elgondolásom szerint más olvasmánnyal kapcsolatosan esnék szó pl. az egri líceum elárvelt csillagvizsgálójáról, — és hangsúlyozni szeretném azt is, hogy egy-egy művelődésrajzi olvasmány feldolgozásához 2—3 óránál többre ne legyen szükségünk.

A VI. osztályban a következő olvasmány nő ki az előbbi anyagból a német művelődésrajzra vonatkozólag.

Ein Brief Kätchen Langermanns aus Würzburg.

Lieber Herr Laci von Visnyei! Wie Sie das wahrscheinlich schon von der Briefmarke bemerkt haben, schreibe ich Ihnen diesen Brief aus Würzburg. Als wir nämlich hier während eines Ausflugs die Residenz des Fürstbischofs besuchten, ist mir Ihre Stadt: Eger eingefallen und besonders jene Gebäude, welche im Barockstil erbaut wurden. Nun, die grösste Sehenswürdigkeit dieser Stadt, das bischöfliche Schloss, ist auch im Barockstil erbaut. Weiterhin ist Würzburg auch schon eine alte Stadt (mehr als 1200 Jahre), doch ist sie eine Grosstadt von 120.000 Einwohnern. Es gibt aber auch andere Ähnlichkeiten beider Städte. Würzburg bietet von dem Schlosse Marienburg (eine alte Festung), welche auf eine Anhöhe gebaut wurde, wie die Festung in Eger, ein herrliches Panorama. Die Stadt liegt in einem grossen Kessel am Main, ist von Bergen und malerischen Weinhügeln umgeben, auf welchen sehr guter deutscher Wein wächst. Schaut man hinunter in die Stadt, so sieht man ein Meer der Türme und Dächer, und nicht wahr, Eger ist auch eine vieltürmige Stadt. Das Rathaus, die Domkirche und die Universität, aber auch andere öffentliche Gebäude sind in einem einheitlichen Stil gebaut, ja sogar auch viele Bürgerhäuser zeigen denselben Charakter der Baukunst.

Sie hatten mir mit Stolz erzählt, das in Eger im XVI. Jahrhundert Stephan Dobó siegreich gegen die Türken kämpfte und ein berühmter Schriftsteller: Géza Gárdonyi in der Nachbarschaft der Festung ruine wohnte. Nun — wenn Sie es nicht wüßten — Professor Röntgen hat hier im physikalischen Institut die X-Strahlen entdeckt im Jahre 1895.

Freilich hat sich in dieser alten Mainstadt ein viel lebhafterer Handel und eine stärkere Industrie entwickelt, wie in Eger, doch nicht im Weinbau und Weinhandel, sondern unter anderen wurde sie durch ihre Schnellpressen-Fabriken bekannt.

Und noch etwas, mein lieber Herr Laci, das Verkehrsbüro findet man in Würzburg sehr leicht, es ist nämlich am Bahnhofplatz, in Eger müßte man das Fragen schon bei dem Schaffner anfangen, und wenn Sie damals nicht so freundlich gewesen wären und uns nicht erwartet hätten, hätten wir das Büro in der Innenstadt kaum entdecken können. — Mit herzlichem Grusse.

Ezzel az olvasmánnyal kapcsolatban visszatérhetünk annak a városnak leírására, amelyben az iskola székel, ez a téma a VI. osztályban most már fogalmazási téma. Választunk egy közös feldolgozási módot közös megbeszéléssel, pl. Ein Ausflug in unsere Stadt. Szükségesnek találok, hogy a tankönyv is jelezze ezt.

A VII. osztályban a várossal kapcsolatban anyag Bécsről és Berlinről szóló olvasmányokban forduljon elő.

A VIII. osztályban ez az anyag ismét fogalmazási téma, Az iskolában most a feldolgozásnak többféle módját beszéljük meg és még az iskolában határozzuk el, hogy a növendékek közül ki milyen módon fogja otthon megírni.

2. Kísérjünk végig egy másik témát. Az iskoláról a III. osztályban esik először szó, a IV. osztályban felelevenítődik és bővül az anyag a különböző iskolák megbeszélésével (város, falu), az V. osztályban a magyarországi iskolákról szóló olvasmány szerepelhet, a VI. osztályban levélformában rajzoljuk meg a németországi iskolák képét, és itt természetesen ismét közösen megbeszélte fogalmazási téma fordul elő: Ich zeige meinem Onkel unsere Schule; a VIII. osztályban csak fogalmazási téma, pl. Ein Vormittag in unserer Schule, Auf Besuch in der Bürgerschule, Wie habe ich unsere Schule kennen gelernt (az első beiratás motívumait is felhasználva). Nagyon üdvös volna mármint, ha a szóbeli érettségi vizsgán olyan szöveg állna rendelkezésre, amely ebből a nyelvi anyagból származik, például:

Nach zehn Jahren,

Lieber Onkel! Hoffentlich hast du schon meine Ansichtskarte bekommen, welche ich gestern abends in den Postkasten warf. Du weißt also, das ich glücklich angekommen bin und im Hotel Korona wohne. Leider konnte ich gestern keinen meiner Freunde mehr aufsuchen, der Zug kam um 7 Uhr an, ich war müde und legte mich um 10 Uhr nieder. Heute Vormittag um 10 Uhr machte ich mich auf den Weg, wie ich das

brieflich mit meinen Freunden besprochen hatte. Unsere Schule steht in der Széchenyi-Gasse. Als ich die Gasse erblickte, schlug mein Herz heftig vor Freude und Tränen kamen in meine Augen. Langsam ging ich weiter und muss gestehen: die Széchenyi-Gasse hat sich nicht verändert. Einige Geschäfte, Papier- und Buchhandlungen sind zu sehen, dann das katholische Gymnasium und unsere Schule. Unsere Schule hat zwei Stockwerke und besteht aus einem alten und einem neueren Gebäude. Das alte Gebäude war im 18-ten Jahrhundert das Gymnasium der Jesuiten, das neuere wurde am Ende des 19-ten Jahrhunderts gebaut. Das Haupttor befindet sich in der Széchenyi-Gasse und ein kleineres Tor in der Csiky Sándor-Gasse. Als ich so einige Minuten vor dem grossen Tore stand, kam eilend einer meiner besten Freunde an, begrüßte mich mit grosser Freude, schaute auf seine Uhr und sagte lachend: »Na, wir haben uns wieder verspätet! Es ist bereits 10 Uhr 10 Minuten, unsere fleissigen Schulkameraden sitzen gewiss schon in der Klasse.« Und richtig! Als wir auf dem Erdgeschoss in die achte Klasse traten, sass Géza Tatay auf seinem Platze und Ludwig Juhász stand auf dem Katheder, um eine Skizze auf die Tafel zu zeichnen, welche den Georg Kovács vorstellen sollte. Nachdem wir uns alte Geschichten erzählt hatten, suchten wir auch die anderen Klassen, den Turn- und Zeichensaal, den Hof und auch den alten Schuldiener auf; dann gingen wir in die Kanzlei des Herrn Direktors. Hier wurden wir freundlich empfangen, auch mit einigen unserer Professoren konnten wir sprechen; leider, alle sind nicht mehr hier. Nun stellte der Herr Klassenchef fest, dass 2 von unseren Kameraden fehlen, dann luden wir unsere Professoren auf ein Bankett in das Hotel Korona ein. — Es ist eben 1/2 1 Uhr. Nun schliesse ich meinen Brief, ich muss hinuntergehen in den Speisesaal, denn der Herr Professor der deutschen Sprache war immer ein pünktlicher Herr, und ich möchte wegen meiner Verspätung keine Rüge mehr bekommen.

(A szóbeli érettségi vizsga fordítási szövegeinek nehézségeivel részletesen foglalkoztam a Prot. Tanügyi Szemle 1938-i évfolyamának 10. számában.)

Még két témát kívánok röviden megbeszélni.

3. A IV. osztályban a növendékek megismerkednek a *kereskedelmi* vonatkozó szókincs egy részével. Az V. osztályban olvasmány mutatná be a budapesti nemzetközi vásárt, a VI. osztályban szerepelhetne egy olvasmány a lipcsei vásárról: Die Leipziger Messe. De ebben az osztályban ebből a tárgykörből fogalmazási témát is kell választanunk a stílusépítés szempontjából, s ezért a tankönyv közölhetne ilyenfajta vázlatot:

Beim Herrenschneider.

Personen: Vater, Sohn und der Schneider. Der Schneider begrüsst freundlich den Vater und seinen Sohn; fragt, wie es ihnen geht und was sie wünschen. Der Vater will seinem Sohn einen Winterrock und einen Winteranzug machen lassen. Der Schneider zeigt schwarze, braune und

graue Stoffe. Dem Vater gefällt ein brauner Stoff, der Sohn will aber einen grauen Anzug haben. Der Vater fragt, wieviel der Anzug und der Winterrock kosten werden. Der Schneider stellt ein Verzeichnis zusammen.

A tanulók otthon megírják a jelenetet és a jegyzéket, a következő órán pedig eljátsszák, a jegyzéket felírják a táblára. A VIII. osztályban ismét szerepeljen ilyenfajájú többféle fogalmazási téma.

4. A IV. osztályban a *sportra* vonatkozó általános jellegű szövegek fordul elő, az V. osztályban terjedelmesebb olvasmány foglalkozzék ezzel a témával magyar vonatkozásokban, a VII. osztályban német vonatkozású olvasmány lehetne; Die Berliner Olympiade 1936, amely a magyar nemzeti öntudat elmélyítése szempontjából is, az ismert eredmények miatt igen üdös olvasmány volna. A VIII. osztályban ez a téma fogalmazási téma egyéni élmények alapján.

Még csak azt kívánom megjegyezni, hogy alkalmam volt mind a 4 témát ilyen módon végigvezetni. A tanulók nagy kedvvel és sikerrel oldották meg feladatukat. A munkának a fogalmazást illető része azonban gondos és nyelvtanilag, stílusbelileg pontosan felépített tervet kíván (így például fogas kérdés, hogy a gyakorlatban az irodalmi stílus mely formái fogamzanak meg legkönnyebben gyümölcsözően, vagyis mely formákra nem pazarlom hiába szűkre szabott időmet), ennek a kérdésnek megbeszélése azonban nem tartozik jelen cikk keretébe.

Lemle, Rezső.

I R O D A L O M.

Fehérvári iskolahét 1938. Szerkesztette: **Balassa Brunó** Csitáry G. Jenő-könyvnyomdája, Székesfehérvár, 1938. (N. 8-r. 144 l.).

Az évfordulók szerepe a történetben olyan, mint az ismétléseké a versben. Amint a vissza-visszatérő szavakban, sorokban, szakaszokban a költemény alapeszméje fejeződik ki újra meg újra, hogy hatása annál mélyebb legyen, úgy az elmúlt nagy események emlékének alkalomról-alkalomra bekövetkező fellángolásai a nemzeti öntudat tényének és erősödésének főemelő jelenségei.

A megemlékezések ünnepi fényében lelkileg végigzarándokolunk elődeink életén, hogy — e szükségképeni előzményekből a magunk korának vonalához visszatérve — világosabb nemzeti hivatástudattal és nagyobb lendülettel folytathassuk az életet. Ebből nyilvánvaló, hogy a történelmi évfordulók a múltban való elmélyedés, a nemzeti mivoltunkra eszmélés, a független és önálló nemzeti élet folytatásához szükséges erők gyűjtésének nagy alkalmai.

A ritka és nagy alkalmak között is kiemelkedett első és szent királyunk halálának 900. évfordulója. Világgraszoló és mind az öt világrész bevonásá-